

Interjú Fazekas Mihállyal a Cambridge Egyetem, és a CRCB (Corruption Research Center Budapest) munkatársával

portfolio.hu, 2014 november 18.

Ha megkérdeznénk az embereket, az elmúlt hetek hírei alapján biztosan sokan azt mondanák, hogy nőtt a korrupció Magyarországon. Mennyire igazolható ez vissza a kutatásokból?

A korrupció érzékelése nem feltétlenül változik szorosan a korrupció tényleges alakulásával párhuzamosan. Kétségtelen ugyanakkor, hogy a mi vizsgálódásainknak is vannak olyan elemei, amelyek a korrupció növekedésére utalnak.

Melyek ezek?

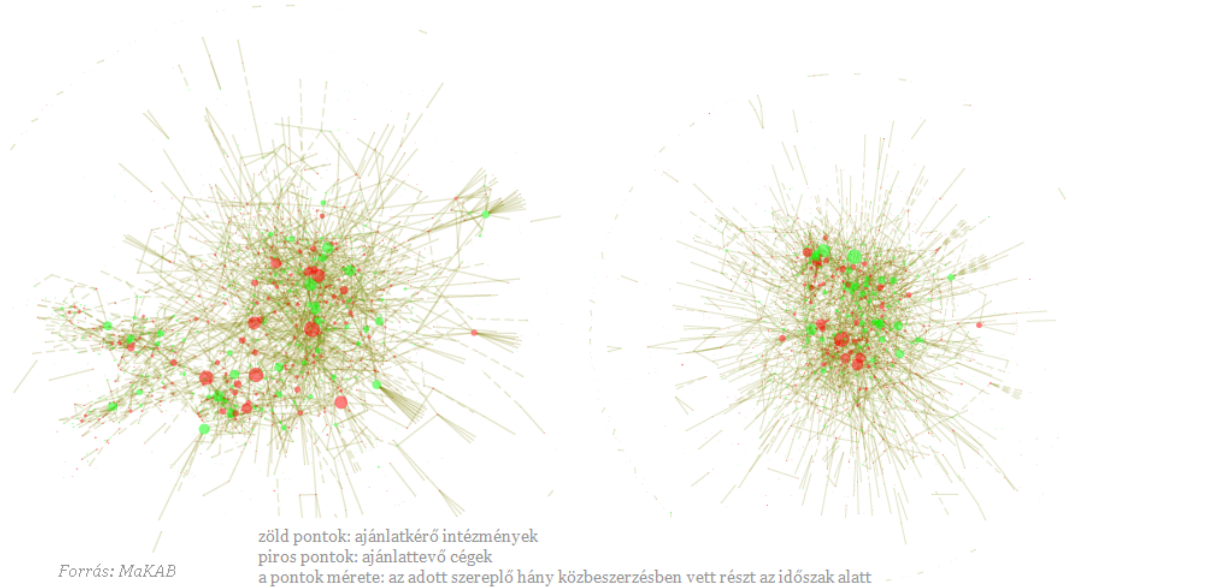
Mi egy Európai Unió kutatási projekt, az ANTICORRP keretében (<http://anticorpp.eu/>) elsősorban a közbeszerzéseket vizsgáljuk, igazán részletes adataink 2005-től vannak. De már egy 2008-as vizsgálat is azt mutatta, hogy Magyarországon elkezdett intézményesülni a korrupció, a korábbi porózus előfordulások kezdtek összeállni hálózattá. Volt például olyan minisztérium, amelyik mintegy korrupciós minisztériumként működött, olyannyira átítatták működését a korrump tranzakciók. A beszerzések jó része valószínűleg nem volt mentes a korrupciótól. Ez a 2000-es években megfigyelhető intézményesülési folyamat később sem állt le, hanem ment tovább, talán csak a választás évében, 2010-ben torpant meg egy kicsit, aztán 2012-től tovább folytatódott. A közbeszerzések esetében 2012 után már egyértelmű romlást láthatunk. Főképp azért, mert az új közbeszerzési törvény elfogadása után csökkent a közbeszerzések átláthatósága. A törvény a korábbiaknál nagyobb mértékben teszi lehetővé ugyanis, hogy ajánlati felhívás nélkül bonyolítsanak le közbeszerzést. Azóta jóval kevesebb információ áll rendelkezésre a lefolytatott közbeszerzésekről. Nem tudjuk, hogy mikor kezdtek a folyamatot, hogyan határozták meg, hogy kik jelentkezhetnek, milyen feltételekkel történt a projekt lebonyolítása. Látszólag javulás is van: most sokkal kevesebb az egy pályázat mellett megvalósul közbeszerzések aránya, ez 2010 előtt nagy divat volt. Most már három szereplő van, de sokszor csak azért, mert tudja a kiíró, hogy nemcsak a nyerőt kell meghívni, hanem két veszítőt is. Ilyen szempontból ez a mutatót már másképp kell értelmezni, mint korábban.

A korrupció kapcsán az is felmerült, hogy bizonyos értelemben koncentrálódott.

Valóban, látható különbség Magyarországon 2010 előtt és után. A közbeszerzések esetében 2010 előtt a korrupciót bizonyos rendezetlenség jellemezte: a korrump tranzakciók megvalósulhattak úgy, hogy a korrump tisztviselő a saját szakállára dolgozott, de úgy is, hogy voltaképp valamilyen külső megbízó (politikai párt) érdekeit szolgálta csak. 2010 után ezzel szemben a korrupció centralizáltabb lett és mintha egy központból döntenék el, hogy hol lehet korrump közbeszerzés és hol nem. Abból a hálózatelemzésből, amit készítettünk 40 ezer közbeszerzési eset alapján, ez mutatható ki. Amikor ezt előadtuk a Világbankban, ez aratta a legnagyobb sikert. A hallgatóságot felvillanyozta, hogy tudományos módszerekkel ragadtuk meg a korrupció jelenségét, és az is, hogy Magyarország kapcsán az eredmények megerősítették az előzetes, intuitív vélekedéseket.

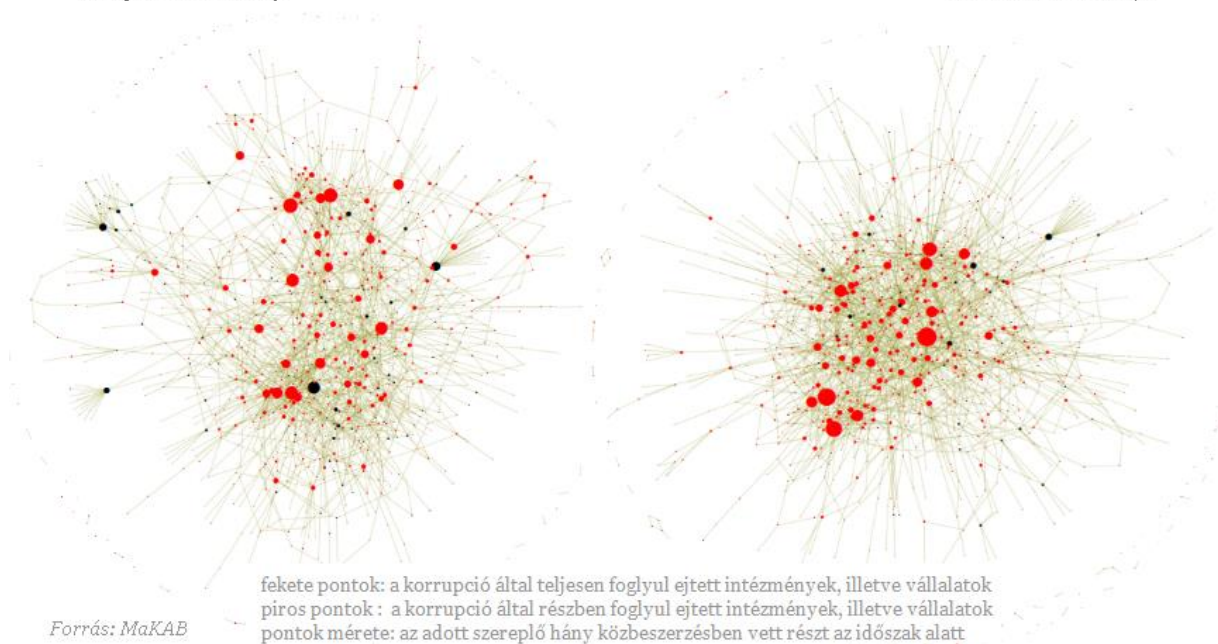
Az elemzésből az derül ki, hogy a korrupciós hálózatok sokkal lazábbak voltak 2010 előtt, a hálózat többpólusú volt. Ezzel szemben 2010 után egy nagyon koncentrált, nagyon centralizált korrupciós gráfot kapunk. Másrészt az is igaz, hogy csökkent a rendkívül magas korrupciós kockázattal jellemezhető szervezetek száma, de nőtt a közepes kockázatúaké, miközben az egész gráf centralizáltabbá vált. Ha megnézzük a nagyon korrump nyertesek és a nagyon korrump kiírók gráfját, akkor 2011 után sokkal centralizáltabb képet kapunk, mint korábban.

Magas illetve alacsony korrupciós kockázattal (CRI szerinti felső illetve alsó 20%-a) rendelkező ajánlattevők és nyertes cégek hálózata
 2009.01. - 2010.04. 2011.01. - 2012.07.

Forrás: MaKAB

A részben, vagy egészben a korrupció által foglyul ejtett intézmények hálózata
 2009.01. - 2010.04. 2011.01. - 2012.07.

Forrás: MaKAB

Lehet egy olyan rejtett jelenséget, mint a korrupció, alaposan megfigyelni?

Az a meggyőződésünk, hogy a korrupciót lehet objektív indikátorokkal mérni. Erre fejlesztettük ki a közbeszerzések esetében a korrupciós kockázati indexet (CRI). Azt mondjuk, hogy meg lehet figyelni a korrupciót, illetve inkább a korrupciós kockázatokat azáltal, hogy megfigyeljük a résztvevők magatartását. Persze ehhez egy analitikus közgazdasági modellre is szükség van. Ez a megbízó-megbízott modell, amelyben egy harmadik fél, a megbízás által érintett kliens is szerepel. Ebben a modellben aztán attól függően, hogy ki miként viselkedik, létezik zsarolás, vesztegetés, csalás, hűtlen kezelés.

Hogy néz ez ki a közbeszerzések esetén?

A közbeszerzések esetében is lehet mérni a korrupciós kockázatokat, ha megfigyeljük, hogy hogyan írják ki a közbeszerzéseket, egyáltalán kiírják-e, és az eredményhirdetést hogyan bonyolítják le. Sor kerül-e az eredmény módosítására, pótmunkákra. Fontos lenne még tudni, megtámadták-e az eljárás, hogy van-e az eljáráshoz kapcsolódó Közbeszerzési Döntőbizottsági határozat. Ez négy elem: kiírás, eredményhirdetés, szerződésmódosítás és kdb-határozat. Ezeket jelenleg a magyar közbeszerzési hatóság adatbázisa nem kapcsolja egybe, illetve folyamatában, az elejétől a végéig egy közbeszerzés története nem látható egyben a közbeszerzési hatóság honlapján. Hogy miért? Erre két magyarázat kínálkozik. Talán senkinek sem érdeke, hogy egy közbeszerzésről könnyen kiderüljön, hogy hogyan bonyolították le és az eredményhirdetés után mi is történt, de az is lehet, hogy azoknak, akik adatbázis fejlesztésről döntöttek, talán eszébe sem jutott ez a szempont. Az adatokat nekünk, kutatóknak kellett összekapcsolni az átláthatóság, és ezzel együtt az elemezhetőség megteremtése céljából. A közbeszerzések kiírásának és elbírálásának különböző jellemzőiből ugyanis már készíthető olyan indikátor, amely egy adott közbeszerzés esetén a korrupciós kockázatokat méri. Az ajánlati felhívás, az eredményhirdetés, valamint a nyertesek jellemzői sok információt tartalmaznak erre vonatkozóan. Így készül a korrupciós kockázati index (ide link: http://www.crcb.eu/wp-content/uploads/2013/12/Fazekas-Toth-King_Composite-indicator_v2_2013.pdf), ami egy valószínűségi mutató. Csak a korrupciós kockázatok nagyságát, a korrupció valószínűségét tudjuk mérni, azt nem tudjuk megmondani, hogy itt tényleg történt-e korrupció, vagy nem – ez nem is a dolgunk. A korrupció látens jelenség, hiszen mindkét fél, a korrupt megbízott és a korrumpáló is érdekelt abban, hogy ne derüljön ki a tranzakció.

Ehhez az kell, hogy ismerjük a korrupció természetét.

Igen, ez segít minket abban, hogy ilyen mutatót készítsünk. Bár a korrupciót nem lehet közvetlenül mérni, de lehet rá következtetni. Azt a példát lehet mondani erre, hogy csillagászok közül senki sem látott még fekete lyukat, senki sem volt még a közelében, mégis tudunk a fekete lyuk létezéséről, meg lehet mérni a tömegét, és hatását a környező égitestekre, mert bizonyos jelekből, adatokból következtethetünk a fekete lyuk létezésére. A korrupciónak is vannak olyan jellemzői, jelei, amelyek elárulják, hogy itt valami lehetett. Csak egy példa: egy korrupt rendszerhez nagyon erős bizalomra van szükség. Amennyire rejtett, annyira nagy a bizalom. Mivel illegális a tranzakció, a két fél között nagy bizalomnak kell lenni. Minél több szereplő játszik szerepet benne, annál nehezebb ezt a bizalmi szituációt létrehozni. Ha többen vannak, több embert kellene korrumpálni. Ez esetben ritkább lehet a korrupció, illetve az egy szereplőnek fizetendő korrupciós díj is alacsonyabb. Ezért például, ha csak egy fő dönthet egy közbeszerzés odaítéléséről, nem egy bíráló bizottság, akkor az első esetben nyilvánvalóan nagyobb a korrupciós kockázat.

Hogyan lehetne csökkenteni a korrupciót?

A kiindulópont a fent említett háromszereplős modell, ahol a kapcsolatokat lehet úgy szabályozni, hogy a korrupciós kockázatok alacsonyak legyenek – ha van rá politikai akarat. De létrejöhet olyan helyzet is, amikor a korrupció már rendszerszerű lesz, és akkor ez a modell már nem nagyon működtethető. Amikor nincs olyan intézmény, amelyik ellenállna. Amikor már mindenhol korrupció van. Erre mondják azt a korrupcióval foglalkozó kutatók, hogy ez a big bang, a nagy változás esete. Ilyenkor csak úgy lehet fellépni a korrupció ellen, ha tabula rasa történik, ha elsöprik a korrump intézményrendszert és teljesen új alapokról kezdenek építeni, ha mindent előlről kezdenek. Ösztönzőkkel meg átláthatósággal csak a sporadikus, itt-ott felbukkanó korrupciót lehet csökkenteni, megakadályozni, a rendszerszintűt már nem.

És mi már itt tartanánk?

Nem vagyok ebben biztos. Az általunk vizsgált 40 ezer esetből egy olyan kép rajzolódik ki, hogy közbeszerzések szereplői – ajánlatkérők és nyertesek – egyenlő arányban sorolhatók be négy csoportba. Vannak a színjelesek, azaz olyan szervezetek amelyek csak nagyon alacsony korrupciós kockázatú közbeszerzésekben vettek részt, aztán vannak a „néha vétkezők” akiknél néha-néha becsúszik egy-egy magas korrupciós kockázattal jellemezhető közbeszerzés, a harmadik csoport a szinte mindig magas korrupciós kockázatú közbeszerzésekben résztvevők, ahol azért időnként becsúszik egy-egy ötös, azaz tiszta közbeszerzés is, végül azok a szervezetek amelyek mindig magas korrupciós kockázattal jellemezhető közbeszerzésekben szerepelnek. Vagyis Magyarországon még létezik egy jelentős, a korrupcióban valószínűleg érintetlen intézményi kör is.

Ez hogy változott az elmúlt években?

Nagyon nagy volt a kicserélődés, de az a tiszta csoport, amelyik valószínűleg mentes a korrupciótól, továbbra is létezik. Ezeket a szervezeteket meg is lehet nevezni, készül erre egy fejlesztésünk. És van egy másik csoport, amelyik meg mindig benne van olyan közbeszerzésekben, amelyek magas korrupciós kockázat mellett bonyolódtak. Itt van egy nagy küzdelem, hogy melyik szervezeti magatartás lesz a domináns a jövőben. Ki az, aki meghatározza majd a normákat? Hogy Magyarország hol van ebben? Sajnos rossz irányba haladunk. Megyünk az utóbbi felé. A piaccgazdaság kiépítésénél az az alapvető kritérium, hogy vannak-e olyan intézmények, amelyek az integritás elve alapján működnek. Vannak-e olyan független intézmények, amelyek fel tudnak lépni a normaszegés ellen? Amikor a Gazdasági Versenyhivatal a 2000-es évek elején nagyon határozottan és hatékonyan fellépett a kartellezőkkel szemben, akkor szembesült azzal, hogy a kartellezők egy része nem is tudta, hogy ő kartellezik. Nem volt tisztában azzal, hogy egy olyan törvényteleniséget követ el, amit pl. az USA-ban, egy fejlett piaci rendszerű országban hosszú börtönnel sújtanak. Ez egy tanulási folyamat is, de kellene hozzá intézmények, amelyek kikényszerítik azt, hogy a gazdasági szereplők tartózkodjanak a normaszegéstől, és ráébresztik őket, hogy ez nekik is jó, mert ezáltal a bizalom is megerősödik az üzleti életben és így könnyebb és egyszerűbb lesz szerződéseket kötni.

A korrupciós kockázati index (CRI) alakulása a közbeszerzésekben

Magyarországon sokan nagyon pesszimisták, mert azt mondják, hogy mindenki érdekelt a korrupcióban a kisembertől a vállalkozásokon át a politikusokig.

Az igaz, hogy ha a korrupció nagyon elterjed, akkor az emberek beletörődnek ebbe. De ha megkérdezzük a magyar lakosságot, akkor elítéli, és nem akar ebben részt venni. Mindenki tudja, hogy ez nem jó. Itt a normaszegés egy fajtájáról van szó, amelyről minden kérdezt tudja azt, hogy ez károsan hat a jólétre. Nem épül meg az út a faluban, vagy nem újítják fel a bölcsődét, mert a polgármester ellopta a pénzt. Ezt tudják az emberek, csak nem nagyon tudnak ezzel mit tenni, mert azok az intézmények, amelyeknek a dolga lenne, hogy fellépjenek a normaszegések ellen, valahogy nem lépnek hatékonyan fel, vagy egyáltalán nem lépnek fel.

Milyen intézményekre gondol?

Mindenkinek a saját pozíciójában kell végiggondolni, hogy milyen Magyarországot akar. Mindenki tehet az országáért. Igaza volt Kennedynak: ne azt kérdezd, hogy az országod mit tehet érted, hanem, hogy te mit tehetsz az országodért. Ez lefordítva a korrupció elleni fellépés esetére két dolgot jelent: egyrészt minden hivatalnoknak, bármilyen pozícióban legyen, a törvények szerint kell eljárnia, másrészt pedig, nem szabad engednie korrump tranzakciók megvalósulását. Szóval fel kell lépni a közjót romboló jelenségek ellen. Az állampolgári, illetve szakmai aktivitás a korrupció elleni fellépésben is nagyon fontos. A minisztériumok, az állami intézmények, az ügyészség, a NAV, a rendőrség sokat tehet a törvények betartásáért és így a korrupció visszaszorításáért is. Erre konkrét lépéseken, és konkrét szervezeti megoldásokon keresztül vezet az út. De egy-két eset, amelyből az integritás hiánya olvasható ki, jelentősen és hosszú távon rombolja az ilyen irányú állampolgári aktivitást. Két példát mondok. Horváth András felvetette az áfa-csalások ügyét. Először a kormánynak jelezte, nem jött rá válasz, ezután lépett a nyilvánosság elé. Ezek után ellene indult eljárás: este 8-kor jön ki a hálószobából, a gyerekek épp lefekvéshez készülnek, és ott áll a lakásában egy csomó rendőr. A másik példa is hasonló, a kínai kereskedőkkel kapcsolatos adócsalási ügy. Egy kereskedő összegyűjtötte az információkat, ezeket elküldte a nemzetgazdasági miniszternek, kért tőle magánkihallgatást, beszélt vele, majd két hét múlva hozzá jött ki a NAV. Ez elképzelhetetlen romboló hatással van a normaszegés elleni fellépésre. Az állami ugyanis ezekben a példákban azt mondja a polgárainak, hogy „Ne pofázz! Ez az én dolgom!”, ahogy korábban mondta: „Ne magyarkodj!” Ez kádári hagyomány. „Akkor lesz neked jó, ha hallgatsz. Mert ha pofázol, akkor rád szállunk”.

Ebben a helyzetben sajnos az a racionális viselkedés, hogy általában elítélem a korrupciót, de egy konkrét ügyben már lapulok, nem teszek semmit, mert ha szólok akkor csak bajom lehet belőle. Nem kétséges, hogy dolgoznak az állami intézményeknél olyanok, akik szeretnének tenni és tesznek is a korrupció ellen, de kívülről már úgy néz ki, mintha az intézményrendszer nem megfelelően működne, mintha nem állna a helyzet magaslatán.

Ennyire rossz már a helyzet?

Nem mindenhol. Van, ami nagyon jól működik. Például a birosag.hu-n csodálatos módon minden bírósági határozat elérhető on-line módon. Úgy, ahogy a nagykönyvben meg van írva. De egy másik intézménynél meg semmi sincs. De van olyan is, hogy az átláthatóságot biztosítandó, egy állami intézmény nyilvánosságra hoz adatokat, de úgy, olyan formában, hogy a közölt adatokat nehogy könnyen fel lehessen majd használni. Ha valaki felmegy például a Közbeszerzési Hatóság honlapjára, akkor csak elemezhetetlen formában kap a közbeszerzésekről információkat. De a NAV friss példája is különleges a maga nemében. Vida Ildikó elnököt NAV vizsgálatok leállításával, korrupciós ügyek elfektetésével vádolják. Vida Ildikónak erre az a válasza, hogy majd én vezetek egy vizsgálatot, hogy milyen korrupció is volt a NAV-ban. Ennél szurreálisabb logikát nem tudok kitalálni. Én vezetem azt a vizsgálatot, hogy korrumpáltak vagyok-e? Egy független vizsgálatnak kellene ezt megmutatni. Így nagyon nehéz megteremteni az állampolgárok bizalmát az állami intézmények iránt. Ha azt állítanám, hogy a NAV teljes mértékben a törvények szerint jár el Magyarországon, azt a mai kontextusban nagyon nehéz lenne elfogadtatni az emberekkel. Pedig az lenne jó, ha mindenki elfogadná ezt az állítást, mivel minden tapasztalat azt támasztaná alá, hogy a NAV mindig a törvények szerint jár el.

Hasonló elven mérték fel a Paks II. projektet is.

Az Energiaklub számára végzett kutatás célja az volt, hogy mérjük fel, általában az atomerőmű építésekhez kapcsolódó korrupciós kockázatokról mit mond a nemzetközi irodalom, mit tudhatunk meg az ilyen piaci szerkezetben megvalósuló projektekről a korrupcióval foglalkozó közgazdasági elméletek alapján, és mindezek milyen tanulsággal szolgálnak a tervezett paksi projektre nézve. Minél jobban belementünk Paks elemzésébe, annál dermesztőbb lett a kép. Minden elméleti modell azt mondja, hogy az atomerőmű-építés a korrupció szempontjából nagyon veszélyes dolog. Nagyon sok mindenre kell vigyázni. Például az átláthatóság, a lakosság informálása kulcsfontosságú az építéssel összefüggő kockázatok csökkentése, és nem utolsósorban a lakosság megnyugtató céljából. Nálunk pedig már a kezdet kezdetén furcsa dolgok történtek. Például ha egy magyar állampolgár meg akarta ismerni a paksi hitelszerződést, akkor orosz honlapokról kellett letöltenie azt. Hogy is van ez?

Milyen korrupciós kockázatokat azonosítottak?

Kétféle korrupciós kockázatról lehet beszélni. Az egyik a priori létezik, függetlenül attól, hogy Paksról beszélünk-e, vagy sem. Önmagában egy atomerőmű-építésnek, bárhol a világon, magas korrupciós kockázatai vannak, és ezeket a közgazdasági modellek alapján már az első kapavágás előtt lehet vizsgálni. Ezekre fel lehet készülni. Például ahol homogén az előállított termék, versenyző a piac, sok a gyártó és a vevő, és mindenki számára megfigyelhető a piaci ár, ott sokkal nehezebb korrumpálni, mint egy olyan termék esetében, amelyik heterogén, és amelyet nem versenyző piacon lehet elérni, ahol csak egy-két vevő és egy-két eladó van. Ezek az állítások mind az elméletből következnek. A másik típusú kockázat Paks specifikumaihoz

kötődik. Például, hogy Magyarországon milyen korrupciós kockázatok mellett zajlanak le általában a közbeszerzések. A 2009-2012-es időszak több tízezer közbeszerzését vizsgáló kutatási eredményeink arra mutatnak, hogy az energiaipari közbeszerzések korrupciós kockázata szignifikánsan magasabb, mint másoké, és ha egy állami cég a beszerző, akkor szintén magasabb a korrupciós kockázat, mint egy állami intézménynél.

Egy külföldi cég is hasonlóképpen korrump lesz a magyar környezetben?

Butaság lenne elfogadni azt a feltételezést, hogy a 2005-12 között felmért korrupciós mintákban 2015 után majd valami hatalmas törés következik be. Nem feltételezhetjük, hogy lényegesen másképpen fog történni az alvállalkozók kiválasztása, vagy a beszerzések lebonyolítása, mint ahogy korábban a nagy állami cégeknél ez megfigyelhető volt. Másrészt egy olyan hatalmas állami cég, mint a Roszatom, erős pozícióban van nemcsak eladói, hanem vevői oldalon is, amikor alkatrészeket, részegységeket, vagy akár betont vesz. A piaci kínálat akár 60-70 százalékát ő veszi majd meg. Egy ilyen cég áll szemben, mint eladó, egy állammal. Ez is magas korrupciós kockázatot valószínűsít. És ki kell térni még az információs aszimmetriára is: az építő olyan információk birtokában lehet, amelyek segítségével ott vezeti meg az építetőt, ahol akarja. Ráadásul Paks egy új technológiával fog megvalósulni, amit az építő biztos, hogy jobban ismer, mint bárki más. Ez is kedvező terepet hoz létre a korrump tranzakciók számára. Manapság úgy néz ki, hogy a magyar állam nem számol a korrupciós kockázatokkal, és ez baj. Az átláthatóság már a kezdet kezdetén sérült, ez is baj.

Az orosz fél jelent Paks esetében korrupciós kockázatot?

A Roszatom „score”-ja korrupciós szempontból, finoman szólva, nem a legjobb. Nem olyan cégről van szó, amelyik minden ízében integritásalapon működne, és tökéletesen mentes lenne a korrupciótól. Ne felejtsük, a Roszatom egy erősen korrump üzleti környezetből jön. Az orosz atomenergetikát erősen behálózza a politika, több komoly korrupciós botrányra derült fény. Jellemző, hogy nemrég az USA-ban tartóztatták le a Roszatom leányvállalatának vezetőjét egy korrupciós ügylet miatt. Ebből a szempontból egy olyan cég, amely a szervezetén belül megfelelő antikorrupciós intézményeket működtet, például a felügyelő bizottságnak alárendelt compliance office-t, vagy működik nála etikai forródrót, és az etikai ügyek kivizsgálása is transzparens stb, jobb, mint egy olyan, amely ezeket a lépéseket nem teszi meg.

Vannak még olyan specifikumok, amelyek növelik a kockázatot Paksnál?

Paks relációs-specifikus beruházás, árukapcsolás. A projektben összekapcsolták a hitelfelvétel és a lebonyolítás paramétereit. Ez is lehetővé teszi a hitelt adó és az építő számára, hogy nagyon erős alkupozícióban legyen. Ráadásul elég magasra, mintegy 4000 milliárd forintra becslik most a beruházás költségeit. Talán azt gondolják, hogy ha olyan magas kezdőértéket adunk, mint ami máshol a beruházás tényleges végső értéke volt, akkor majd nem fognak emelkedni a költségek a beruházás során. Sajnos ez nem így van, mert egy ilyen rendszernek a belső dinamikája az, hogy a megvalósítás költsége mindig emelkedni fog. Nagyobb összegbe fogadnék, hogy mai árakon ez sokkal többbe fog kerülni, mint amennyit most előirányoztak. A költségek növelése felé hajt a korrupció is. Akkor lehet kifizetni a korrupciós díjakat, ha a beruházási költségeken felül pluszmunkákat ismer el a magyar állam a Roszatom felé, és ebből a pluszpénzből tudja majd kifizetni a Roszatom a korrupciós pénzeket. Vagy ha az adott költségszint mellett a minőséget rontják. Ez utóbbi megoldás még rosszabb, mivel nyilvánvalóan az atomerőmű biztonsági kockázatait növeli meg.

Lehet ezeket a kockázatokat kezelni?

Igen, lehet. Ezért kellene hatástanulmányok. Nem tudjuk, hogy vannak-e hatástanulmányok, a net-ről nem lehet letölteni őket. Lehet azt mondani, hogy vannak, de nem nyilvánosak, és azt is, hogy nincsenek. Mind a kettő baj. Ez ellentmond a racionalitás követelményének. Aztán az sem jó, mintha a kormányzat úgy látná, hogy ez az egész korrupciós problematika nem is létezne. Az atomerőmű építésekhez kapcsolódóan a Nemzetközi Atomenergia Ügynökségnek nagyon jó iránymutatásai vannak, felhívják a figyelmet például arra, hogy egy ilyen nagyberuházásnál az elejétől a végig kell beruházási kockázatelemzést végezni. Folyamatosan monitorozni kell, minden döntést kockázati szempontból vizsgálni kell. Mennyire fog eredményezni határidőcsúszást, költségtúllépést, eredményez-e minőségromlást, lehet-e megtakarítani stb. Véleményem szerint egy ilyen kockázatelemzésnek ki kell térnie a korrupciós kockázatokra is.

De ezek szerint egy Paks-típusú beruházás Magyarországon bizonyos mértékben mindenképpen korrump lesz?

Ahogy említettem, léteznek objektív tényezők Paks kapcsán, de a magas korrupciós szint nem fátum. Lehet csökkenteni ezt. Ezekre vannak azok a megoldások, amelyeket az üzleti világban már kidolgoztak, és amelyek a vállalatok és az állami intézmények gyakorlatában már sikeresen működnek. A beruházás folyamán az egyes döntések kockázatait, így a korrupciós kockázatokat folyamatosan elemezni kell, azonosítani a magas korrupciós kockázattal járó döntési pozíciókat, létre kell hozni a projekt iroda mellett egy compliance irodát, biztosítani kell az alvállalkozói szerződések nyilvánosságát – hiszen itt voltaképpen a magyar adófizetők pénzéről lesz szó, – hogy csak néhány megoldást említsek. Ha a megvesztegetési díjak kisebbek lesznek, például 4000 milliárdról nem 5000 milliárdra megy fel az ár, hanem csak 4500 milliárdra, akkor is nyertek a magyar adófizetők 500 milliárd forintot. Paks óriási beruházás, a most becsült összege megfelel az éves nemzetgazdasági beruházások értékének. Ha például tíz-tizenkét évig épül, akkor az építés alatt a nemzetgazdasági beruházások 8-10%-át ez az egy beruházás fogja adni. Akkor is hatalmas összeg ez, ha csak a tervezett 40%-os magyar beszállítói aránnyal számolunk. Ezért, ha Paks magas korrupciós szinten valósul meg, akkor az itteni korrupció nyomán a tovaerjedő, a piaci versenyt, a társadalmi jólétet romboló közvetett hatások is hatalmasak lesznek. Egész ágazatokra lehet jellemző az, hogy gyakorlatilag nem az számít, hogy mennyire leszel innovatív, mennyire tudsz költséghatékonyan termelni, hanem az, hogy mennyire tudsz közel kerülni a paksi beruházással összefüggő járadékvadász piachoz. Ez a fals normateremtés egy törökdúlással ér fel, és évtizedekre képes elásni Magyarországot.